

1. számú melléklet

Tehetséggondozás

Tehetséggondozó program- Egri Pásztorvölgyi Általános Iskola és Gimnázium

A tehetség, képesség kibontakoztatását segítő tevékenységek

Iskolánk 2008 őszén felvételt nyert a Nemzeti Tehetségfejlesztő Tanács által létrehozott Országos Tehetségpontok hálózatába, ezáltal új alapokra kívánjuk helyezni az iskolai tehetséggondozás programját. 2010-ben elnyertük az Akkreditált Kiváló Tehetségpont címet.

Elméleti kiindulópontnak Balogh László professzor úr programját tekintjük, akinek vezetésével 1997-ben a Debreceni Egyetemen az országban először indult el a tehetségfejlesztő pedagógusok szakmai képzése.

Tehetséggondozó programunkat felső tagozatos diákjainknak terveztük.

Elméleti háttér

A tehetség fogalma, fajtái

A tehetséget leíró teóriákból ma legáltalánosabban a Renzulli-féle az elfogadott. Ez a modell négy összetevőjét emeli ki a tehetségnek:

- átlag feletti általános képességek,
- átlagot meghaladó speciális képességek,
- kreativitás,
- feladat iránti elkötelezettség.

Az átlag feletti **általános képességek** közé tartozik például a magas szintű elvont gondolkodás, fejlett anyanyelvi képességek, jó memória, hatékony információfeldolgozási stratégiák stb. Ezek szerepe természetesen más és más az egyes speciális tehetség-területeken.

A **speciális képességek** adják meg a jellegzetességét a tehetségnek. Ezekből sokféle van, a Gardner-féle csoportosítás általánosan elfogadott. E szerint hétféle speciális képességcsoport különíthető el: nyelvi, zenei, matematikai-logikai, vizuális-téri, testi-mozgásos, szociális-interperszonális, intraperszonális. Ezek a speciális tehetségfejlesztéshez kiindulási alapként szolgálnak.

A **kreativitás** is több elemből épül fel: originalitás, flexibilitás, problémaérzékenység stb. Ez az összetevő is meghatározó a tehetség funkcionálásában, hiszen a tehetségre egyebek között

éppen az jellemző, hogy problémahelyzetekben új megoldásokat talál, s ez kreatív képességek nélkül elképzelhetetlen.

A **feladat iránti elkötelezettség** olyan személyiség-tényezőket foglal magába, amelyek a magas szintű teljesítményhez az energiát biztosítják: érdeklődés, versenyszellem, kitartás, emocionális stabilitás stb. A képességek bármilyen magas szintre is fejlődnek, e háttértényezők fejlettsége nélkül nincs magas szintű teljesítmény.

Tehetségesnek tehát azok tekinthetők, akik kiváló adottságaik – a négy fenti összetevő ötvözeteként - alapján magas szintű teljesítményre képesek az élet bármelytevékenységi területén.

A tehetség kibontakoztatása, fejlődése

A tehetség fejlesztésének folyamata soktényezős, s a képességeken kívül nem kevés elemnek kell megélnie, fejlődnie ahhoz, hogy a szunnyadó tehetségből teljesítményképes, kibontakozott tehetség alakuljon ki. Az iskolának, a pedagógusnak kiemelt szerepe és felelőssége van a tehetségek felkutatásában és kibontakoztatásában.

A fejlesztő munkának egyik kritikus pontja, hogy milyen életkorban kezdjük el a speciális tehetségfejlesztést. Az is gondot okozhat, ha túl korán kezdjük ezt a munkát, de az is, ha elszalasztjuk a szenzitív korszakot a speciális képességterületeken. A tehetség hosszas fejlesztő munka eredményeként formálódhat.

A **felső tagozat** (illetve az ennek megfelelő gimnáziumi osztályok) már színtere lehet a hatékony speciális tehetségfejlesztésnek. Ez az a kor, amelyben a kutatások és tapasztalat szerint (12-13 éves kor körül) már többnyire megjelenik a speciális tehetség. Kettős itt az iskola funkciója: egyrészt a tehetséges gyerekek felderítéséhez kell folyamatosan működő, változatos, nemcsak az intellektuális szférában működő programokat biztosítani, másrészt – ha megtaláltuk a tehetséget – speciális szervezeti formákban kell azt továbbfejleszteni

Rugalmas, sokféle képességterületet átfogó programokra van tehát szükség, a lényeg azonban, hogy a középiskolás korszak végére találjuk meg a gyerek igazi értékeit, s készítsük elő a felsőoktatásban a számára legadekvátabb területen való sikeres tanulmányokra.

A tehetségfejlesztés kritikus pontjai

Amint a tehetség-összetevők és a fejlődési folyamat előző bemutatása már jelezte, sok buktatója van a tehetséggondozásnak:

- a tehetség azonosítása, felismerése,
- a programok célkitűzései,
- szervezeti formák,
- gazdagítás, dúsítás,
- tantestületi munkamegosztás, speciális funkciók,
- együttműködés a családdal.

Gyakorlati tevékenység

1. A tehetség azonosítása, felismerése

A pedagógus vagy más fejlesztő szakember és a gyerek folyamatos együttes tevékenysége adja a legtöbb kapaszkodót a tehetség felismeréséhez.

Minél több forrásból szerzünk a gyerekre vonatkozó információkat a gyerek teljesítményéről, képességeiről, annál megbízhatóbb az azonosítás.

Iskolai szinten **azonosítjuk** az intellektuális tehetségeket, majd **az alulteljesítő iskolai tehetségeket**. (tanulmányi teljesítmények vizsgálata).

Megállapítjuk az alulteljesítés súlyosságát.

Azonosítjuk az alulteljesítés okát. (pl. szülői háttér, iskola, társak szerepe, önértékelési problémák, tanulás módszertani problémák, motiváció hiánya)

Megkíséreljük megszüntetni az alulteljesítés okát. (pl. Mező F.-Miléné: Az alulteljesítés tanulás módszertani aspektusból c. könyv alapján)

2. A tehetségfejlesztő programok célkitűzései

A fejlesztés során a korábban felsorolt négy tehetség-összetevőre egyaránt kell figyelnünk, tehát a **képességek** mellett a **személyiségtényezők** formálásának is nagyon fontos szerepet kell kapnia a programokban. E két főirányon belül további négy általánosan elfogadott alapelv fogalmazható meg a célkitűzésekre vonatkozóan. Fontos a programok tervezésekor a következőkre is figyelni:

- a tehetséges gyerek erős oldalának fejlesztése,
- a tehetséges gyerek gyenge oldalának fejlesztése (Csaknem minden tehetséges gyereknél van ilyen, s ez akadályozhatja az erős oldal kibontakozását, például alacsony önértékelés, biztonságérzet hiánya, stb.),
- megfelelő „légkör” megteremtése (kiegyensúlyozott társas kapcsolatok pedagógusokkal, fejlesztő szakemberekkel és a társakkal),

- szabadidős, lazító programok, amelyek biztosítják a feltöltődést, pihenést.

Konkrét programok:

- Tanulás módszertani problémák feltárása (pl. Jupiterbolha-próbával)
- Tanulás módszertan fejlesztése (IPOO –minimum program alapján)
- Önértékelési problémák kezelése: önismereti kör szervezése
- Folyamatos tevékenység: tehetség tanácsadás a tanulók /szülők / pedagógusok számára (kiemelt fontosságú feladat!)
- A tanítási órán differenciálási módok, eszközök alkalmazása (pl. differenciált csoportmunka, individualizált munka a tanítási órán, differenciált motiváció, korrepetálás alkalmazása)
- Az alulteljesítő tehetségek bekapcsolása a dúsító programokba, gazdagító programokba („tehetségtartalékok”)
- Tehetségpontok hálózatába való bekapcsolódás, intenzív kapcsolatrendszer kiépítése a tehetséggondozó tevékenységekkel

3. A tehetségfejlesztés iskolai és iskolán kívüli szervezeti formái

Gazdag rendszer áll rendelkezésre a szervezeti formák megválasztásához.

Ezek mindegyike értékes lehet: természetesen a célkitűzésekkel, a programmal, a tanulók jellemzőivel összhangban kell ezek közül választani. Fontos, hogy a tanórai és tanórán (iskolán) kívüli formákat kapcsoljuk össze a hatékonyság érdekében. A leggyakrabban alkalmazott keretek:

- tanórai differenciálás különféle formái (kiscsoport, nívócsoport, egyénre szabott munka stb.)
- speciális osztály,
- délutáni foglalkozások (szakkör, blokk, önképzőkör stb.)
- hétvégi programok,
- nyári kurzusok,
- mentor-program.

4. Gazdagítás, dúsítás

Tartalmi szempontból a legfőbb alapelve az iskolai tehetséggondozásnak a gazdagítás.

Célja alapvetően az ismeretek és az elsajátítási folyamat kötelező tananyagon túllépő kiszélesítése. Ennek fajtái:

- Mélységben történő gazdagítás: ennek során több lehetőséget kínálunk a tehetséges gyerekeknek tudásuk és képességeik alkalmazására, mint általában a tanulónak.

- Tempóban történő „gazdagítás”: a tehetséges gyerekek ugyanannyi idő alatt társaiknál többet képesek megtanulni, így gazdagításuk újszerű tartalmak bevonásával is megoldható.
- A „tartalmi” gazdagítás azt jelenti, hogy a tananyagot a tanulókra érzékenyen kell megszerkeszteni: ki kell használni a tanulók egyedi természetét és szükségleteit, érdeklődését, illetve ezeket fejleszteni is kell.
- A feldolgozási képességek gazdagítása elsősorban a kreatív és kritikus gondolkodás fejlesztését jelenti felfedező, illetve interdiszciplináris tevékenység közben.

5. Tantestületi munkamegosztás, speciális funkciók

A tantestület tagjainak egész sor speciális feladatot kell megvalósítaniuk a kiemelt tehetséggondozásban. Ennek sikeres megvalósításához jól elkülöníthetők bizonyos funkciók és tevékenységek körök. A következő munkamegosztás megfelelő kereteket biztosít:

- *Programvezető* (igazgató, igazgatóhelyettes): általános áttekintés, bátorítás, segítség, ellenőrzés, a téma napirenden tartása.
- *Munkaközösség vezetők*: átfogó programok készítése, tanórai és tanórán kívüli gondozás, folytonosság és előrehaladás, forrásanyagok biztosítása, hatékonyság ellenőrzése.
- *Tehetséggondozó koordinátor*: iskolai azonosító és ellenőrző programok készítése, órán (iskolán) kívüli tevékenységek koordinálása, mentor-programok és versenyek irányítása.
- *Tehetség-tanácsadó szakember* (erre képzett pedagógus vagy pszichológus): problémás helyzetekben – elsősorban egyéni és kiscsoportos formákban – konzultációs keretek között segíti a tehetség-program megvalósulását. Három fő iránya van: tanácsadás a gyerekeknek, a közreműködő pedagógusoknak és a szülőknek.
- *Mentor*: olyan szakember, aki közvetlenül és folyamatosan irányítja egy-egy tehetséges diák fejlesztő tevékenységét.
- *Tanárok*: közreműködnek a programok kidolgozásában, tehetséges tanulók azonosításában, felméri és fejlesztik a tanulók egyéni szükségleteit és érdeklődését.

6. Együttműködés a családdal

A tehetséggondozást sem tudja a szülő hatékony közreműködése nélkül megoldani az iskola. Ezt bizonyítja a világszerte elfogadott Mönks-modell is, amelynek lényege, hogy három

környezeti tényező játszik döntő szerepet a gyerek tehetségének kibontakozásában: az iskola, a család és a társak.

Fontos tehát a szülőkkel való folyamatos kapcsolattartás, információcsere. Az együttműködés főbb tartalmi szempontjai:

- célok tisztázása, egyeztetése, azonos követelményrendszer kialakítása,
- a fejlődés közös értékelése,
- pedagógus, más fejlesztő szakember tanácsa, módszertani segítségnyújtása,
- a tanuló megismerése,
- tehetség, képesség felismerése,
- a gyerek érzelmi támogatása, elfogadás, odafigyelés,
- közös programok szervezése,
- pályaválasztás irányítása.

In :Balogh László: Elméleti kiindulási pontok tehetséggondozó programokhoz

(A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács 2007. január 5-6-i tanácskozásához)

Intézményünk bemutatása, a tehetséggondozás helyzetének változása

Iskolánk, a Pásztorvölgyi Általános Iskola és Gimnázium Eger északi, 4500 fő lakosú Felnémet-Pásztorvölgy városrészében található. A korábban önálló falut a '60-as években csatolták Egerhez, de fejlődésnek csak nemrég indult. Egyik fő lépésként 1993-ban az önkormányzat egy új iskolát adott át a leromlott állagú helyett. Az alapfokú oktatás gimnáziumi képzéssel egészült ki, az iskola ismét vonzó lett, helyreállt és stabilizálódott a tanulólétszám.

Az általános iskola szerkezete (8 évf., 2 oszt./évf.) az alapítás óta változatlan, a gimnázium viszont többször is átalakult. Ma évfolyamonként egy 1999-ben indított magyar-angol két tanítási nyelvű, és egy 2008-ban indított angol nyelvi előkészítő osztály van az intézményben, utóbbi a francia-német NYEK osztály helyét vette át.

Iskolánk, és főleg az általános iskola az utóbbi időben nagy hangsúlyt helyezett az alapkompentenciák fejlesztésére. Eközben persze tehetséggondozó munkát is folytattunk, melyet leginkább a versenyeredmények támasztanak alá: *a 2008/2009. tanévben kb. 110 fő indult és ért el valamilyen helyezést különböző szintű tanulmányi és kulturális megmérettetéseken, és ebből 25 fő állt városi, regionális, megyei vagy országos versenyek*

dobogóján, nem beszélve a még nagyobb tömeget vonzó (kb. 300 fő) és még több kiváló eredményt elérő sportolóinkról.

Ugyanakkor e diákoknak felkészítése (a sportot leszámítva, amely szervezett edzések keretében történik) eléggé ad-hoc módon zajlott, mert az intézményi órakeret zömét a kötelező órákon túl a felzárkóztatásra, fejlesztésre kellett fordítanunk. Így tanulók tehetségén túl sok múlik a felkészítő pedagógusok önzetlenségén, motiváltságán is, amihez az iskolavezetés is jóformán csak támogató légkörrel tudott hozzájárulni. A szűkös keretek miatt a versenyfelkészítésen túl más irányú tehetséggondozásra nem nagyon jutott lehetőség. Különösen az alábbi területek maradnak kezeletlenek:

- a tehetséges gyerek erős oldalának fejlesztése
- egy adott tehetséges gyerek gyenge oldalainak kiegyenlítése
- „megelőzés”, légkörjavítás

A pedagógusok zöme a tehetséggondozó munkát sokéves tapasztalataira támaszkodva, vagy annak híján saját lelkesedésétől hajtva végezte, kevésbé tudatosan használva azokat az eszközöket, amelyek segítségével elmélyültebben tudná diagnosztizálni a vonzáskörzetében lévő tehetségeket, és átfogóbb, hatékonyabb munkát tudna velük folytatni.

A szülői háttért illetően szerencsés, amikor a szülőkkel kialakított jó viszony, a családok helyzetének ismerete elősegíti a tehetséggondozó munkát. Sok esetben viszont szülői támogatás nélkül vagy annak ellenében kell dolgozni, így különösen fontos, hogy a szülők megfelelő motiválást és támogatást kapjanak az iskola részéről ezt a témát illetően.

A Génius Program segítségével viszont kiváló lehetőség nyílt a tehetségsegítés tervszerűsítésére, amely nem csak versenyeztetésre, hanem valódi kibontakoztatásra is irányul, mindamellet, hogy a tehetségek tudatos, szabályozott felkutatása felszínre hoz és jobb eredményekhez segít olyan tanulókat is, akik eddig kiestek ebből a körből (alulteljesítő tehetségek).

A projekt előzménye, alapja egy, a Pásztorvölgyi Iskolában 2009. szeptemberben önerőből indított, 25 hetes komplex tehetséggondozási program, melynél a pedagógusok köre mint közvetlen célcsoport önkéntes jelentkezéssel alakult ki. A kollégák nagy aránya (22 fő a gimnáziumi 28-ból) jelzi, hogy nagy az érdeklődés és a tenni akarás ezen a területen.

A komplex tehetségfejlesztő program célja

A Géniusz Programban nyertes TÁMOP 3.4.3. pályázatunk számszerű célja az volt, hogy iskolánkban felkutasson és gondozzon legalább 20 valódi tehetséget (5%), közöttük kb. 6-8 alulteljesítővel, akiknél egy év alatt szignifikáns javulást ér el.

A tehetséggondozás másik sarkalatos pontja maga a pedagógus. A pályázat részeként, sőt **a Géniusz Programon belül a TÁMOP 3.4.4. pályázat támogatásával** 2010 júniusában és augusztusában az iskolánkban tanító valamennyi kolléga részt vett összesen 30 órás tehetséggondozással kapcsolatos továbbképzésen, melynek segítségével szakszerűbb munkát tud végezni a keze alá kerülő tehetségekkel.

A következő évekre vonatkozó iskolai tehetségstratégia megalkotásával iskolánkban új elméleti és gyakorlati alapokra kívántuk helyezni a tehetséggondozást, hogy megvalósulhasson az az oktatási törvényben is megfogalmazott célkitűzés, miszerint minden tanulónak a képességei szerinti oktatásban kell részesülnie. A szervezett keretek között működő, átgondolt és komplex tehetséggondozó programunk megteremtette a tehetséges diákok számára a lehetőséget ahhoz, hogy átlag feletti értelmük, speciális képességeik, kreativitásuk és a feladat iránti elkötelezettségük a fejlesztő munka következtében a megfelelő módon formálódjon.

Ahhoz, hogy a tehetségigéretből kiemelkedő teljesítményekre képes megvalósult tehetség bontakozzon ki, a képességeken kívül számos elemnek kell meglennie. Célunk az, hogy a támogató iskola és az elfogadó, valódi teljesítményre ösztönző kortárs csoport biztosításával, az iskola és a család közötti szoros és együttműködő kapcsolat kialakításával a szakmaiságra nagy hangsúlyt fektető programunk minden lehetőséget megteremtson a tehetség kibontakoztatásához.

További célunk, hogy felismerjük és segítsük alulteljesítő tehetséges diákjainkat, megteremtjük a lehetőségét annak, hogy a szunnyadó tehetségek is kiváló teljesítményre legyenek képesek.

A megfelelő életkorban elkezdett tehetséggondozás a hatékony munka biztos záloga. Ezért választottuk a 5-8. osztályos diákokat, hiszen ők nagy kedvvel vesznek részt a gazdagító programokban, ezáltal társas és személyes kompetenciáik is fejlődnek. Így támogatjuk a tehetséges diákok esetleges gyenge oldalának fejlődését is. A program megtervezésében és megvalósításában végzett közös munka hasznos a benne dolgozó pedagógusoknak is, hiszen

az együtt elvégzett feladatok egyaránt javítják kapcsolatteremtő-és fenntartó képességeinket és csoportmunkára való alkalmasságunkat.

Azért ezekre az évfolyamokra esett a választás, mert a szakirodalom és saját tapasztalataink szerint ez már olyan korosztály, akiknél lehet több műveltségi területet átölelő, tanulás módszertani, önismereti elemeket is tartalmazó, komplex programot megvalósítani. A kollégák pedig azért főleg a gimnáziumból kerülnek ki, mert nem titkolt célunk volt az, hogy a tehetségeket a segítségük mellett motiváljuk a gimnáziumi tagozaton való továbbtanulásra, amelynek egyik eszköze lehet az, hogy eleve ezek a tanárok foglalkoztak velük a tehetséggondozó foglalkozásokon.

A program kiegészül az alulteljesítő tehetségek külön gondozásával és egyéb dúsító és segítő programokkal, hálózati együttműködéssel. Ez utóbbi egyik formája a közös kirándulások, rendezvények szervezése.

Munkánk akkor eredményes, ha a bevont diákok mérhető képességei fejlődnek, és az iskola versenyeredményei javulnak, számuk növekszik.

Komplex tehetséggondozó program iskolánkban

Tehetséggondozó programok az általános iskola 5-8. évfolyamának

A tehetségdiagnosztikai vizsgálat alapján (az osztályfőnökökkel és szaktanárokkal való egyeztetés, versenyeredmények és tanulmányi eredmények figyelembevételével) az alábbi tervzet szerint végezzük munkánkat:

Szeptember eleje: A tehetséggondozó programra kiválogatott tanulók és szüleik tájékoztatása, tehetségazonosítás.

- -intelligencia-teszt (Raven-teszt) Az iskolapszichológus értékeli.
- -tanulási stratégiákat mérő teszt (Kozéki-Entwistle teszt)
- -kreativitást mérő teszt (Tóth-féle kreativitást becslő skála)

Október-május:

- Személyiségfejlesztő tréning (önismeret, konfliktuskezelés, pályaorientáció, tanulásmódszertan)
- Logikai-matematikai, informatikai foglalkozások,
- Angol nyelv és második idegen nyelvek (országismeret, kultúra),
- Humán tudományterületek (irodalom, történelem, művészettörténet)
- Múzeumlátogatás, múzeumpedagógiai órák

- Természettudományos programok
- vetélkedők tudományterületenként

Május-június:

A tehetséggondozó programban részt vett tanulók és szüleik tájékoztatása az éves munkáról, következő évi tervek ismertetése, hatásvizsgálat készítése (tesztelés, interjúk)

Eredményeink:

A 2008 óta rendelkezésre álló beválogatási teszteredmények és a hatásvizsgálatok alapján megállapítható, hogy diákjaink kimagasló eredményeket érnek el az intelligencia-tesztekben (magas-igen magas-extrém magas kategória), valamint kiváló tanulási stratégiákkal rendelkeznek....